

Vostè va néixer el 1940, per tant va créixer i es va formar a l'Europa de la Segona Guerra Mundial i de la postguerra i, posteriorment, a l'època de la Guerra Freda. Va influir en la seva vocació aquesta cronologia històrica?

Sí, vaig créixer en el context de la Guerra Greda. El 2003, vaig ser convidat a un col·loqui organitzat per la Université du Maine (Le Mans) al voltant del tema «emigració i Guerra Freda». Hi vaig presentar una comunicació sobre «Suïssa a la Guerra Freda». Permetem que en reprengui les conclusions: la situació de Suïssa durant la Guerra Freda va ser paradoxal. D'una banda, li calia manifestar la seva independència, raó d'ésser fonamental d'aquest Estat quadrilingüe i multicultural i que va optar per la neutralitat com a mitjà per a assegurar aquesta independència. Després dels compromisos durant la Segona Guerra Mundial i de l'aïllament subseqüent, Suïssa tenia interès en reafirmar la seva neutralitat i en emfatitzar la seva especificitat (*Sonderfall*). No obstant, en un món constituït en dos blocs transnacionals, la idea d'una independència (total) era il·lusòria. Sobre la base de la seva situació geopolítica, les seves relacions econòmiques i l'orientació ideològica dels seus habitants, el país es situava en el bàndol de l'Oest, evitant no obstant adherir-se *de iure* a una aliança política o militar, i considerant com a únic enemic potencial les forces comunistes. Si la psicosis anticomunista va ser particularment virulenta

Joseph Jurt (Willisau Land, 1940) és professor emèrit de literatura francesa a l'Albert-Ludwigs Universität Freiburg, Alemanya i director de Recerca Associat al Centre de Sociologia Europea (EHESS-París). Fundador l'any 1989 del Frankreich Zentrum a la seva Universitat, deixeble i traductor de Pierre Bourdieu, entre els seus llibres cal destacar *Champ Littéraire et nation* (2007), *Bourdieu* (2008), *Frankreichs engagierte Intellektuelle: Von Zola bis Bourdieu* (2012), *Sprache, Literatur und nationale Identität* (2014), *Les arts rivaux: Littérature et arts visuels d'Homère à Huysmans* (2018); el seu darrer llibre és *La réception littéraire en France et en Allemagne: André Malraux, Georges Bernanos, Emile Zola, Günter Grass (Critiques Littéraires)* (2020). Forma part de Grup de Recerca Literatura Comparada en l'Espai Intel·lectual Europeu, de la Universitat de Barcelona. Recentment s'ha publicat el seu llibre *Assaigs d'història comparada dels intel·lectuals*, a la col·lecció «Figura» d'Edicions UB

a Suïssa, fou perquè la identitat d'aquest país culturalment heterogeni es trobava en un estat precari i era experimentada com a vulnerable i, a partir d'això, el país tenia la necessitat de definir-se per la seva alteritat, per un enemic encarnant tot allò que no era suís.

La situació paradoxal sembla perdurar fins als nostres dies. Suïssa és gelosa de la seva independència, es replega sobre el seu nucli identitari, refusa adherir-se a la Unió Europea i, fins al 2002, inclús a l'ONU. Al mateix temps, Suïssa és molt internacional amb una taxa d'exportació molt elevada, una taxa d'estrangers que és de les més altes d'Europa i, també, sent la seu d'un nombre molt elevat d'empreses multinacionals.¹

Soc conscient que l'*habitus* personal està marcat per les influències del medi, per l'escolarització, sense que un se n'adone. Amb tota seguretat, jo vaig estar influït per el context de la Guerra Freda a Suïssa. Al mateix temps, però, des dels meus anys d'institut, vaig quedar fascinat per la cultura llatina. Una de les meves tietes s'havia casat amb un suís italià originari de Trieste i, una altra tieta, amb un suís francòfon. Quan era estudiant de secundària, el meu gran somni era París. Encara a l'institut, vaig emprendre el meu primer gran viatge —en autoestop—, a París, on havia establert contacte per correspondència amb una família. A París vaig descobrir una cultura discursiva molt més oberta. Discutiem amb gent que no pertanyia de cap manera al mateix bàndol polític, encara que es tractés de comunistes. Això va ser per a mi una revelació.

El tema de la seva tesi doctoral, defensada el 1966, va ser Georges Bernanos, però ha continuat publicant al voltant de la seva obra; recentment ha publicat també a la revista valenciana Pasajes «Terror y testimonio: Bernanos, Malraux y la Guerra Civil española»; a més, un dels seus darrers llibres és La réception littéraire en France et en Allemagne: André Malraux, Georges Bernanos, Emile Zola, Günter Grass. Quina és la importància d'aquests autors i del tema de la Guerra Civil en el seu recorregut?

Durant els darrers anys d'institut ja vaig començar a llegir novel·les de George Bernanos en francès. Vaig quedar-hi fascinat per la força literària d'aquest autor. Quan feia els meus estudis a la Universitat de Friburg, a Suïssa, em calia trobar un tema per a la tesi. Tenia un amic que en preparava una sobre el pensament polític de Zola. Aleshores em vaig dir a mi mateix que podia fer igual amb Bernanos.

¹ Joseph JURT, «La Suisse dans la Guerre froide», dins Anne Marie Corbin (ed.): *Émigration et Guerre froide*, Le Mans, Université du Maine, 2004, pp. 33-41

Es tractava d'un tema poc explorat en aquella època. Per a la gent de dretes, l'autor estava considerat com un «traïdor» perquè havia escrit un llibre extremadament polèmic contra Franco; per a la gent d'esquerres, Bernanos no havia esdevingut un dels seus perquè no compartia pas el seu optimisme. El meu director de tesi, René Marill-Albérès, originari de Perpinyà i autor d'un llibre sobre Unamuno, estava d'acord amb l'elecció d'aquest tema d'estudi. Així doncs, vaig defensar la meua tesi sobre *Les attitudes politiques de Georges Bernanos jusqu'en 1931* l'any 1966, a la Universitat de Friburg.

Al ser un dels pocs que havia treballat el pensament polític de Bernanos, vaig estar associat, des de 1968, a l'edició crítica dels *Essais et écrits de combat* de Bernanos, els quals van aparèixer a Gallimard, en dos volums, a la cèlebre col·lecció «La Pléiade», el 1971 i el 1995. Vaig dur a terme aleshores llargues recerques a la Bibliothèque Nationale de París per a esclarir el context d'aquests escrits de combat. Bernanos havia emigrat al Brasil el 1938 i, des de 1940, es va posicionar —a la premsa brasilera i en periòdics de la Resistència— a favor de la França lliure de De Gaulle, així com contra Vichy i, evidentment, contra el nazisme.

Em vaig dedicar, també, al context brasiler d'aquestes intervencions.² El 1998, amb motiu del 50è aniversari de la mort de Georges Bernanos, vaig ser convidat a un col·loqui organitzat pel departament de francès de la Universitat Federal de Rio de Janeiro (UFRJ). Aquest va ser el meu primer contacte amb el Brasil. Estava contentíssim. Vam anar també a Barbacena (província de Minas Gerais) on vivia Bernanos. La seva *fazenda* va ser transformada en un centre cultural en record de l'escriptor. Em vaig emocionar en veure exposada a les vitrines del centre la meua tesi consagrada a les actituds polítiques de Bernanos. A partir del 2001, he sigut convidat vuit vegades a intervenir al Brasil, sempre a l'UFRJ i dins el marc de la Setmana de Letras Neolatinas. El 2002, durant un mes, vaig impartir docència a Rio, a la mateixa universitat, com a professor convidat. He estat convidat, també, a fer conferències a la Universitat de São Paulo (USP) i a la Universitat de Belo Horizonte. He pogut establir contacte amb francesistes i germanistes del Brasil en un intercanvi fructífer i he estat convidat a intervenir, diverses ocasions, en revistes brasileres.

Abans d'emigrar al Brasil, Bernanos va passar quatre anys (entre 1934 i 1938) a l'illa de Mallorca. Allà va ser testimoni de la Guerra Civil espanyola. Com era anarquista de dretes i monàrquic, d'entrada va simpatitzar amb la Falange. Quan va veure

² Joseph JURT, «Bernanos au Brésil et la France libre», dins Monique Gosselin-Noat (ed.): *Bernanos et le Brésil*, Lilla, Roman 20-50, 2007, pp. 11-28

el terror franquista a l'illa, es va sentir profundament ferit en els seus valors. Va escriure aleshores un violent pamflet contra el terror franquista i la complicitat de l'Església sota el títol *Les Grands Cimetières sous la lune*. En aquest context vaig admirar l'honestat intel·lectual de Bernanos, simètrica a l'actitud de Gide a *Retour de l'URSS*.

Després del seu retorn a París, Bernanos va conèixer André Malraux, que s'havia compromès amb el seu esquadró a favor del bàndol republicà a Espanya. En el context de les meves investigacions per als *Essais et écrits de combat* de Bernanos, vaig poder conèixer Paul Nothomb (besoncle d'Amélie Nothomb) que formava part de l'esquadró de Malraux en la Guerra Civil espanyola. El vaig poder veure més d'una vegada i em va fer partícip de la seva relació i del seu compromís amb Malraux. La Guerra Civil espanyola va ser, crec jo, un gran moment del compromís dels intel·lectuals. (D'altra banda, pel que fa a la qüestió del compromís de Nothomb, Bernanos i Malraux durant la Guerra Civil espanyola, vaig poder intervenir en dos col·loquis organitzats per la Universitat de Lleida, el 2010 i el 2017).

No és una casualitat que l'escriptora francesa Lydie Salvaire entrellace, a la seva novel·la *Pas pleurer* (2014), la veu revoltada de Bernanos, testimoni directe de la Guerra Civil espanyola –que denuncia el terror exercit pels nacionals amb la benedicció de l'Església contra els «dolents pobres»– i la veu de la seva mare espanyola Montse, que, setanta-cinc anys més després dels esdeveniments, ho ha esborrat tot de la memòria, excepte els dies màgics de la insurrecció llibertària amb què es va obrir la guerra del 36 en determinades regions d'Espanya.

No només hi ha una similitud entre l'actitud compromesa de Malraux i de Bernanos, hi ha també paral·lelismes en les seues obres novel·lesques. Tots dos van superar la novel·la psicològica centrada en l'individu. A les seves novel·les hi ha sempre una dimensió política i, sobretot, una interrogació metafísica, una visió tràgica que s'expressa a través de noves estructures formals, inspirant-se més aviat en el gènere dramàtic que en la continuïtat novel·lesca.³

Vostè ha desenvolupat una gran part de les seves activitats a Friburg (Alemanya) però, si no m'equivoco, viu a Basilea (Suïssa). Es considera un investigador de frontera?

Soc d'origen suís, però he viscut durant 35 anys a «l'estranger», al principi per a fer recerca a París i, tot seguit, a la Universitat Regensburg, a Baviera, on vaig defensar la meua tesi d'habilitació. Posteriorment, vaig impartir docència durant

³ Joseph JURT, «Le roman moderne, un moyen d'expression privilégié du tragique de l'homme (Malraux, Bernanos)», 2018, en línia: <<http://www.raison-publique.fr/article877.html>> (consulta: 15/6/2018)

un quart de segle a l'Albert-Ludwigs Universität Freiburg, a Alemanya. Des de 2005, visc a Basilea. En aquest sentit, soc un investigador de frontera. La regió del Rin Superior és, en efecte, una regió fascinant. Aquí hi ha tres països: Suïssa, França i Alemanya; es parla de *Dreiländereck* (el «racó dels tres països»). El Rin no ha estat una «frontera natural» com encara afirmava Danton el 1793 (en el fons, per a justificar les conquestes de la República Francesa). Més aviat, el Rin ha apropiat els tres països, si més no abans de les guerres nacionals i, novament, després de 1945. Van ser els ponts els que van atansar als països: a Basilea es va construir un pont de fusta a començaments del segle XIII, i a continuació el pont edificat entre Kehl i Estrasburg a finals del segle XIV.

Les fronteres nacionals no són determinants a la nostra regió. Hi ha molts trets comuns. El dialecte alamànic a les tres regions nostres és gairebé idèntic. Geològicament, les dues ribes del Rin Superior es corresponen. L'escriptor alsacià René Schickele va servir-se de la imatge d'un llibre obert en el qual les dues pàgines es corresponen. A la serralada de la Selva Negra correspon la serralada dels Vosges, i el Rin és el plec del «llibre».

Hi ha, a més, molts lligams personals a l'interior d'això que s'anomena la regió de Basilea (*Regio Basiliensis*). Molta població fronterera francesa i alemanya ve a treballar a Basilea. Un gran nombre de suïssos gaudeixen de la Selva Negra i dels Vosges per a fer excursions i per a gaudir de les especialitats gastronòmiques. Hi ha també, és clar, diferències. La part francesa de la regió està marcada pel centralisme polític, mentre que a Suïssa i a Alemanya preval l'estructura federalista que ofereix més autonomia a les autoritats locals.

Hi ha també lligams estrets entre les universitats del Rin Superior, les quals van crear una institució específica de cooperació anomenada EUCOR. Quant a mi, he cooperat molt amb col·legues de les universitats d'Estrasburg, Mulhouse, Karlsruhe i Basilea, en el sí d'un grup de recerca anomenat Interculturalité en Théorie et en Pratique.

El seu perfil acadèmic oficial el situa en el camp de la filologia romànica, però el seu treball té molt a veure amb la sociologia i amb la història comparada dels intel·lectuals. Això és molt poc habitual pel que fa al que nosaltres entenem, en el context hispànic, per romanista; pot ser que estiga lligat a Spitzer, Auerbach, Curtius, Klemperer, els grans romanistes i comparatistes alemanys que vostè ha estudiat. Com es definiria vostè? Com definiria vostè la filologia romànica en relació amb la literatura comparada?

En efecte, he treballat al voltant d'aquests grans filòlegs alemanys esmentats en el context d'una història de les disciplines. Els he comparat amb la tradició dels

estudis literaris a França la qual és molt diferent, força més especialitzada. A França, un es dedica preferentment a la literatura d'un segle (un és, per exemple, especialista del segle XX). A Alemanya això, generalment, no és possible. La tradició de la romanística alemanya neix de la lingüística i es fonamenta en el parentiu de les llengües romanç, derivades totes del llatí. Aquest parentiu va ser descobert, d'altra banda, per filòlegs alemanys durant la primera meitat del segle XIX.

Quant a les literatures, aquest parentiu és menys evident. L'evolució de les respectives literatures nacionals es va deure a contextos històrics molts diferents.

És cert, no obstant això, que la tradició de la romanística a Alemanya s'ha mantingut també en els dominis de la literatura. Si es té interès per una literatura romànica nacional, cal també tenir coneixements d'una altra literatura romànica.

La literatura comparada compta amb una dèbil inserció institucional a Alemanya. Hi ha poques càtedres de comparatística. D'aquesta manera, la filologia romànica té la funció d'assumir el comparatisme.

Després d'estudiar també història i sociologia, definiria la meua aproximació dins de la història cultural. El meu comparatisme és tan interdisciplinari com interliterari. Així, he comparat la posició de la literatura a França i Alemanya, la posició dels intel·lectuals dins les dues cultures nacionals o els símbols nacionals. He treballat al voltant de les relacions culturals i polítiques entre França i Alemanya. He comparat el concepte goethià de *Weltliteratur*, la concepció universalista francesa de la literatura i el nou concepte de *World Literature*. També m'he dedicat a treballar la imatge d'Alemanya generada pels intel·lectuals francesos de dretes, autors com Schlumberger, Bernanos, Roger Nimier.

A les meves investigacions, m'he dedicat de forma intensa a l'aspecte de la recepció de la literatura, mentre que la sociologia de la literatura es concentrava més en l'aspecte de la producció. És així com em vaig dirigir cap a la recepció de la literatura, especialment a la meua tesi d'habilitació sobre *La réception de la littérature par la critique journalistique* (1980) en el sí d'un camp nacional, en aquest cas el francès. En oposició als promulgadors de l'estètica de la recepció, desenvolupada a Alemanya per H.-R. Jauss i W. Iser —que es mantien dins els límits d'una aproximació immanentista—, jo volia contribuir al desenvolupament d'una sociologia de la recepció la qual havia de tenir en compte les condicions socials de la recepció de la literatura a través d'una instància de consagració important del camp literari, a saber, la crítica periodística.

El que més emergia de la literatura comparada eren els estudis sobre la recepció de la literatura en un espai transnacional marcat per les condicions específiques del camp d'acollida. D'aquesta manera, vaig analitzar també la recepció d'autors francesos com Zola, Malraux, Jean-Luc Banoziglio en el camp de recepció alemany.

El meu comparatisme, en aquest sentit, es centrava sobretot en la comparació entre aspectes culturals francesos i alemanys, cosa que no corresponia forçosament a la tradició de la romanística.

Soc més aviat escèptic quant al paradigma de la influència. El que em semblava més fructífer era la lectura paral·lela d'obres sorgides en contextos diferents; així, vaig comparar *La casa verde* de Vargas Llosa i *L'Education sentimentale* de Flaubert.⁴ He treballat també al voltant de l'autor brasiler Jorge Amado. A partir dels meus estudis sobre els símbols nacionals francesos i alemanys, he analitzat el paper dels símbols nacionals en la constitució de la nació brasilera.

Una faceta important del seu treball ha estat la d'esdevenir intraductor de Pierre Bourdieu al camp alemany; a més, ha publicat sovint a Actes de la Recherche en Sciences Sociales. Com va entrar en contacte amb ell? Es considera un continuador del seu pensament?

En els estudis de Pierre Bourdieu, es va abordar rigorosament el fenomen de la creixent autonomia d'un univers literari definit com a «camp». El fenomen social no es va situar en un altre lloc anomenat «societat», sinó a l'interior mateix d'un camp literari on els autors lluitaven per obtenir la posició dominant que permetia definir la legitimitat literària. A fi de familiaritzar-me amb aquesta aproximació, em vaig proposar presentar, en el context del Congrés de l'Association des Romanistes Allemands a Sarrebruck l'octubre de 1979, una comunicació titulada «Le champ littéraire au XIXe siècle (la contribution de l'école Bourdieu pour la mise en place d'une histoire sociale des groupes littéraires)». Em vaig adreçar al mateix Pierre Bourdieu, a qui no coneixia personalment, per a demanar-li que m'assenyalés altres treballs sorgits de la seva ploma sobre el camp literari, i em va respondre immediatament. A Sarrebruck, vaig presentar una comunicació sobre la noció de camp literari i sobre l'escola de Bourdieu a la sessió «Ciència de la literatura i ciències socials», presidida per Peter Bürger. Hi va participar també Jacques Dubois, que acabava de publicar el seu volum sobre la institució de la literatura.

⁴ Joseph JURT, *Vargas Llosa y Flaubert, 'La casa verde' y 'La educación sentimental': una lectura paralela*, Salamanca, Colegio de España, 1985

Vaig poder constatar que la noció de camp literari i els treballs del cercle de Pierre Bourdieu eren totalment desconeguts a Alemanya, fins i tot a l'entorn de col·legues sensibles a una història social de la literatura. El cert és que alguns dels col·legues van començar a interessar-se per la noció de camp literari. Erich Köhler, un dels pioners de la sociologia de la literatura a Alemanya, em va demanar la comunicació per a publicar-la a la seva revista (*Romanische Zeitschrift für Literaturgeschichte / Cahiers d'Histoire des Littératures Romanes*). L'escrit va aparèixer el 1981 juntament amb una traducció que jo havia fet del text de Pierre Bourdieu sobre Sartre («L'intellectuel total»). Pierre Bourdieu, en termes molt personals, em va donar les gràcies pel meu text —un text que va esdevenir una de les primeres aparicions a Alemanya de la teoria del camp literari i de les primeres aplicacions seves.

Després, en cinc ocasions, Pierre Bourdieu em va convidar al seu centre com a director de recerca associat. Al seu torn, ell va venir en quatre ocasions al centre (Frankreich-Zentrum) que jo dirigia a Friburg de Brisgòvia per a donar unes conferències, les quals van tenir un gran ressò. Posteriorment, vaig poder publicar i traduir aquestes intervencions.⁵ A més, vaig presentar en dues publicacions per al públic alemany els aspectes més importants del pensament de Bourdieu.⁶

No em puc considerar un dels continuadors del pensament de Bourdieu. N'hi ha molts altres, més eminents, i sociòlegs de professió. Però crec que he sigut un dels introductors a Alemanya del concepte de *camp literari*. Voldria també esmentar en aquest context Franz Schultheis, sociòleg, i que ha tingut un paper pioner com a editor de les obres de Bourdieu a Alemanya.

Va ser una de les grans oportunitats de la meua vida haver conegut personalment Pierre Bourdieu i haver establert una amistat amb ell. Vaig aprofitar enormement les seves aproximacions per als meus estudis. Però també vaig ser molt conscient de les seves qualitats humanes, de la seva generositat. «Cal lliurar-se, cal no ser avar d'un mateix», mai oblidaré tals paraules d'aquest gran intel·lectual mort massa aviat.⁷

⁵ Pierre BOURDIEU, *Forschen und Handeln. Recherche et Action*, Conferències pronunciades al Frankreich-Zentrum de la Universitat de Friburg de Brisgòvia (1989-2000). Textos reunits, presentats i traduïts per Joseph Jurt, Friburg, Rombach, Editions de la Maison des Sciences de l'Homme)

⁶ Joseph JURT, *Absolute Pierre Bourdieu*, Friburg, Orange Press, 2003, 2007; Joseph JURT, *Bourdieu*, Stuttgart, Philippe Reclam, 2008

⁷ Vegeu també Joseph JURT, «Mes rencontres avec Pierre Bourdieu», dins Gérard Mauger (ed.), *Rencontres avec Pierre Bourdieu*, Bellcombes-en-Bauges, Editions du Croquant, 2005, pp. 377-385

El 1989 va fundar el Frankreich-Zentrum a la seva universitat. Aquell mateix any, el mur de Berlín va caure, el teló d'acer també es va desplomar i va començar una nova època per a Europa. ¿Com es va sentir en aquell moment?

En efecte, el rector de la Universitat de Friburg em va encarregar la labor de conceptualitzar un centre de recerca i d'ensenyament interdisciplinari sobre França. Després de l'especialització de les disciplines, calia concebre un seguit de noves estructures que reunissen els representants vinguts de diferents àmbits de la universitat, concentrats al voltant d'un tema comú i sobre la base de la seva perspectiva específica. Per a nosaltres, aquest tema era França. Hi havia a Alemanya alguns centres que tractaven sobre l'Edat Mitjana, sobre l'Amèrica Llatina, sobre el Canadà, però no n'hi havia cap que tractés sobre el veí immediat, França.

Vam aconseguir obrir aquest centre el 30 d'octubre de 1989, amb una conferència de Golo Mann, fill de Thomas Mann, sobre el general De Gaulle, i amb intervencions d'Alfred Grosser, de Karl-Heinz Stierle i de Pierre Bourdieu.

Aquest centre, que vaig poder dirigir durant molts anys, va tenir un gran ressò i es crearen altres institucions similars en diferents universitats alemanyes. La instauració del centre tenia també una importància política. Advertíem que no ens distanciàvem de França, amb la qual ens havíem reconciliat definitivament, fins i tot si després de la caiguda del mur les mirades d'Alemanya es dirigien sobretot cap a l'Europa de l'Est.

Durant la inauguració del Frankreich-Zentrum, un dels participats afirmava que la reunificació d'Alemanya no s'aconseguiria de cop i volta. La caiguda del mur, el 9 de novembre de 1989, va suposar una sorpresa enorme. S'havia seguit de prop l'èxode massiu dels alemanys de l'est reunits a l'ambaixada de la RFA a Praga i als quals es permetia arribar a l'Alemanya de l'oest. No obstant, no esperàvem pas una fi tan ràpida del règim a la RDA.

Després de la caiguda del mur, vaig ser convidat a un col·loqui a Ginebra on em demanaren una resposta a la qüestió de si hi havia nous símbols per a la nova Alemanya. La meva intervenció va ser publicada a la revista dirigida per Pierre Bourdieu.⁸ Vaig seguir de prop els debats dels intel·lectuals alemanys al voltant d'un esdeveniment tan important com la reunificació d'Alemanya, debat que va trobar un eco literari important a la novel·la de Günter Grass *Ein weites Feld*. Vaig intentar analitzar les reaccions de la premsa alemanya davant d'aquesta novel·la.

⁸ Vegeu Joseph JURT, «La nouvelle Allemagne: Quels symboles?», *Actes de la recherche en sciences sociales* 98, pp. 45-58, 1993

El meu anàlisi, per cert, va aparèixer en una revista editada pel Departament de Filologia Alemanya de la Universitat Complutense de Madrid, on vaig ser convidat el maig de 1997.⁹

La caiguda del mur va suposar una fissura històrica important. Després de 1945, la categoria d'estat-nació va ser vista a Alemanya —a diferència de França— sota una llum principalment negativa. «La història de l'estat-nació alemany ha acabat [...]», va escriure el 1960 el filòsof Karl Jaspers, tot afegint: «La idea de l'estat-nació és avui la desgràcia d'Europa, però també de tots els continents». Alemanya cercava dins d'Europa una identitat d'*ersatz* per a la identitat nacional rebutjada. Tot i això, el concepte de la idea d'estat-nació va tornar amb força després de la implosió de l'imperi soviètic.

Aquest concepte havia esdevingut també un tema d'investigació. Després de 1989, em vaig dedicar a nombrosos estudis sobre la identitat nacional a França i a Alemanya, així com a la relació establerta entre llengua, literatura i nació als dos països. Així, el 2004, a propòsit d'aquest tema, vaig organitzar un col·loqui al Frankreich-Zentrum les actes del qual van aparèixer el 2007.¹⁰ D'altra banda, molts dels meus estudis dedicats a aquesta temàtica han estat reunits en una traducció catalana al volum *Assaigs d'història comparada dels intel·lectuals*, a càrrec d'Antoni Martí Monterde.

La conferència inaugural del Frankreich-Zentrum va ser un discurs memorable de Pierre Bourdieu: «Les conditions sociales de la circulation internationale des idées», quina importància i quina validesa creu vostè que té avui dia aquest escrit de Bourdieu?

En efecte, és en el context de la inauguració del Frankreich-Zentrum a Friburg de Brisgòvia, l'octubre de 1989, que Pierre Bourdieu va pronunciar la seva conferència «Les conditions sociales de la circulation internationale des idées». Vam transcriure aquesta conferència per a publicar-la el 1990 a *Cahiers d'Histoire des Littératures Romanes*. Més tard, vaig tornar a lliurar el text de cara a una nova publicació a *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*. L'any 1999 existia ja una traducció a l'anglès i una a l'espanyol.¹¹

⁹ Joseph JURT, «Die Rezeption von Günter Grass' Roman *Ein weites Feld*», *Revista de Filologia Alemana* 4, 1996, pp. 11-39

¹⁰ Joseph JURT (ed.), *Champ littéraire et nation*, Friburg de Brisgòvia, Frankreich-Zentrum, 2008

¹¹ Dins Pierre BOURDIEU, *Intelectuales, política y poder*, ed. a cura d'Alicia Gutiérrez, Buenos Aires, Eudeba, 1999, pp 159-170; n'hi ha també una traducció d'Antón Figuera, en gallec, publicada a la revista *Trabe de ouro* III, año XXXVI, 2015, pp. 413-423

Bourdieu, a gratcient, fa ús en aquest text d'una terminologia econòmica per a parlar de la importació i l'exportació d'idees a fi d'escapar d'una visió idealitzant. S'oposa a la idea que considera la vida intel·lectual com a espontàniament internacional. A ulls de Bourdieu, de la mateixa manera que tots els altres espais socials, aquesta està conformada per nacionalismes o imperialismes fundats al voltant de prejudicis, estereotips, idees preconcebudes, representacions sumàries.

L'intercanvi internacional d'idees està sotmès, segons ell, a un cert nombre de factors estructurals que són generadors de malentesos. D'entrada, els textos circulen sovint sense context. Bourdieu constata que els textos són interpretats segons la lògica del camp d'acollida. La forma i la funció de l'obra importada es troben determinades, com a mínim, tant pel camp d'acollida com pel camp d'origen. Ja que el *transfert* d'un camp a l'altre està marcat per tota una sèrie d'operacions socials: d'entrada, per un procés de selecció (Què es tradueix? Qui ho tradueix? Quina editorial publica el text?); a continuació, per un procés de marcatge (degut al renom de l'editorial, del traductor, del prologuista); en fi, per un procés d'interpretació (els lectors apliquen a l'obra categories de percepció i problemàtiques pròpies del seu camp).

Bourdieu assenyala aquí que les importacions d'obres externes són a vegades instrumentalitzades amb propòsits interns. La lectura a partir de criteris interns pot conduir al sorgiment d'alteritats o d'oposicions purament fictícies. Els camps nacionals i les seves categories, durant el procés de recepció, adquireixen sovint la funció d'un «prisma deformant». Segons Bourdieu, i a fi d'evitar malentesos, desconeixements i instrumentalitzacions, és important prendre consciència, a través d'una amnèsia històrica, de la gènesi de les categories de percepció i d'interpretació a partir de la història dels sistemes d'ensenyament i de les respectives disciplines universitàries: a través d'un treball d'*Aufklärung*, es podria contribuir a ultrapassar un nacionalisme intel·lectual i a un diàleg que ja no estaria només determinat només pels interessos del camp d'acollida.

A partir de les propostes de Pierre Bourdieu a l'article mencionat, es van constituir un seguit de xarxes de recerca finançades per la Comunitat Europea sota la denominació ESSE. Pour un Espace Européen des Sciences Sociales (2004-2008) i que es va dedicar a l'anàlisi de processos de recepció transnacionals de la literatura i de les idees. Es tractava de comprendre els mecanismes d'importació i d'exportació de les obres dels darrers vint anys en un àmbit internacional. L'angle de visió sociològic s'eixampla aquí, pel que fa a l'intercanvi de béns materials i simbòlics, al dret i a l'economia. En particular, és el context de la mundialització (econòmica) i les seves conseqüències per a l'intercanvi intel·lectual el que s'hi pren en consideració.

Gisèle Sapiro, en aquest context, ha dirigit tres obres col·lectives que versen sobre la problemàtica de la recepció per mitjà de les traduccions. Uns altres estudis elaborats en el sí d'aquesta xarxa s'han centrat en processos de recepció concrets: com ara la recepció de Kant, Nietzsche, Wittgenstein o Simmel a França. D'una manera general, s'ha pres consciència en aquest grup de recerca que la recepció de béns simbòlics en un altre espai nacional o en una altra àrea lingüística no es pot mesurar de manera normativa sobre la base d'un criteri de «fidelitat» en relació amb l'original, ni tampoc pot ser reduïda a una vaga explicació mitjançant la idea d'una creativitat il·limitada dels receptors. Caldria analitzar, més aviat, l'especificitat de les recepcions a través d'una anàlisi de les determinacions concretes que s'exerceixen en tot acte de lectura.

Quin és actualment el seu tema de recerca?

He intervingut regularment a la premsa local de la meua petita pàtria a Suïssa central, amb cròniques que tractaven sobre temes polítics i socials, i sobre les meves experiències durant les estades a Espanya, Portugal, Itàlia, Romania i el Brasil. El conjunt d'aquestes cròniques apareixerà a l'editorial Rombach a Friburg sota el títol *Aus nächster Ferne*. A més a més, em dedico a preparar una obra de síntesi sobre la teoria social de Bourdieu i sobre tots els estudis al voltant del camp literari francès, sota el títol *Le champ littéraire. Le concept de Pierre Bourdieu: contextes, théorie, pratiques*. ☾

Traducció de Tomàs Meinhardt